

Asia: VN/10958/2020

Lausuntopyyntö työryhmän ehdotuksesta Merenkurkun suojelualueen perustamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Luontopaneeli kiittää lausuntomahdollisuudesta koskien Merenkurkun suojelualueen perustamista.

Merenkurkun suojelualueen perustamisen tarkoituksena on Merenkurkun ainutlaatuisen saaristokokonaisuuden, alueen vedenalaisten luontotyyppien ja maaluontotyyppien sekä eliölajien, erityisesti lintulajien, ja niiden elinympäristöjen suojeleminen, saaristokulttuurin muodostaman kulttuurimaiseman suojeleminen ja siihen liittyvien perinteisten luonnonkäyttötapojen turvaaminen. Suojelualueen kokonaispinta-ala on noin 645 neliökilometriä (maaluetta 28 neliökilometriä ja merialuetta 617 neliökilometriä). Perustettava luonnonsuojelualue täydentäisi Merenkurkun saaristosta aiemmin yksityisiksi luonnonsuojelualueiksi perustettuja alueita. Ympäristöministeriön tiedotteen mukaan suojelualueen perustamisella muodostuisi Suomen suurin merellinen suojelualuekokonaisuus, jonka pinta-ala olisi jopa 1300 neliökilometriä.

Luontopaneeli pitää suojelualueen perustamista tärkeänä. Alueen suojeleminen tukee Suomen kansainvälisiä sitoumuksia, joiden mukaan tavoitellaan 30 prosentin maa- sekä merialueiden suojelua vuoteen 2030 mennessä. Alueen suojeleminen tukee myös Luontopaneelin suosituksia Merenkurkun ja Perämeren vedenalaisen rannikkoluonnon monimuotoisuuden suojelemiseksi sekä ihmistoiminnasta aiheutuvien paineiden vähentämiseksi (Boström et al. 2024, Sumelius & Boström 2024, Sumelius et al. 2025). Suojelemalla laajoja alueita turvataan parhaiten ekologista kytkeytyneisyyttä. Esitetty Merenkurkun suojelualue ylläpitää ainutlaatuisia vedenalaisia luontoarvoja. Suojelulla turvataan eri lajien paikallisesti sopeutuneita muotoja, joilla voi olla ratkaiseva merkitys lajin geneettiselle vaihtelulle. Alueella esiintyvät puhtaat sora- ja hiekkapohjat ovat elintärkeitä mm. paikallisille siikamuodoille. Sokkeloiset saaristoalueet ja fladat ovat puolestaan tärkeitä poikastuottoalueita ahvenelle, särjelle ja hauelle. Merenkurkun saaristossa esiintyy myös Suomessa erittäin uhanalainen taimen, äärimmäisen uhanalainen ankerias ja äärimmäisen uhanalainen meressä kuteva harjus. Suojelulla turvataan myös alueella esiintyviä jääkauden jäännelajeja (glasiaalireliktejä) kilkkiä ja valkokatkaa. Merenkurkussa elää myös kaksi merinisäkästä,

harmaahylje ja norppa. Molemmat lajit kuuluvat Euroopan Unionin luontodirektiivin liitteeseen II yhteisön tärkeinä pitämistä eläinlajeista.

Ihmistoiminta suojelualueella

Luontopaneelin selvityksen (Boström & Sumelius 2024) mukaan tutkittua tietoa Merenkurkun meriluonnon köyhtymisestä on niukasti ja luontokato alueella ilmenee pääosin eliömäärän ja lajien esiintyvyyden muutoksina. Luontokadon ilmenemismuotojen määrä on melko suppeaa, ja luontokato ilmenee yleisimmin populaation runsauden vähenemisenä, syvyyslevinneisyyden kaventumisena, ja lajin paikallisena katoamisena. Muutokset ovat seurausta muun muassa rehevöitymisen, kalastuksen sekä ilmastonmuutoksen vaikutuksista, mutta myös paikallisesta ja ajoittaisesta veden happamoitumisesta. Selkeitä tietopuutteita on kaloja ja makroleviä lukuun ottamatta kaikista eliöryhmistä ja ympäristöistä, varsinkin tyrskyvyöhykkeeltä ja pehmeiltä pohjilta (mm. matalat lahdet ja laguunit). Erityisesti matalien alueiden monia eliöryhmiä käsittäviä monimuotoisuusseurantoja voisi edistää ja niihin perustuvaa kokonaisvaltaista luontokadon arviointia kehittää ymmärryksen lisäämiseksi.

Merenkurkun luonnonsuojelualueella sallitaan esityksen mukaan yhä laajastikin ihmistoimintaa. Alueella saa rakentaa oikeusvaikutteisen kaavan mukaisesti kalastuskyliksi merkityille alueille sekä muille rakennuspaikoille. Alueelle saa myös rakentaa Metsähallituksen hyväksymään paikkaan laiturin, mikäli se on välttämätöntä luonnonsuojelualueella sijaitsevan kiinteistön kulkuyhteyksien kannalta. Alueella saa myös estämättä ylläpitää ruoppaamalla vakiintuneessa käytössä olevien veneväylien ja satamien syvyyttä sekä ruopata syväväylän Mustasaaren kunnan Södra Vallgrundin kylässä sijaitsevaan Bredskäretin satamaan. Lisäksi esitetyn valtioneuvoston asetuksen mukaan Merenkurkun luonnonsuojelualueella saisi metsästää harmaahyljettä ja itämerennorppaa luonnonsuojelualueeseen sisältyvillä yleisillä vesialueilla metsästyslain 7 §:n ja 10 §:n mukaisesti ja valtion yksityisillä Norrskärin ja Storskärin vesialueilla metsästyslain 10 §:n mukaisesti. Tämän lisäksi ehdotuksessa tultaisiin sallimaan yli 20 muun lajin metsästyksen, mukaan lukien kärppä, näätä ja kettu.

On ymmärrettävää, että alueella halutaan jatkossakin sallia kulttuuria ylläpitävää olemassa olevaa ihmistoimintaa. Luonnonsuojelulain nojalla suojeltavien alueiden hoidon ja käytön keskeisin tavoite on kuitenkin alueiden säilyttäminen luonnontilaisina siten, että ekosysteemit kehittyvät luonnon omien prosessien mukaisesti ja ihmisen aiheuttamat häiriöt ovat mahdollisimman vähäisiä. Valtioneuvoston asetuksessa todetaan, että suojelualueiden hoidon ja käytön ohjauksen tärkein tehtävä on turvata alueiden luonto- ja kulttuuriarvot sekä mahdollisuuksien mukaan parantaa niiden tilaa. Kun alueella ollaan sallimassa metsästystä, ruoppausta, rakentamista ja muuta ihmistoimintaa on pidettävä erityistä huolta, että suojelun ensisijainen tavoite, luonnontilaisuuden säilyttäminen tai siihen pyrkiminen, toteutuu. Luonto- ja kulttuuriarvojen yhtäaikaista tukeminen voi olla myös ristiriidassa. Esimerkiksi metsästyksen sallimisen voi katsoa tukevan alueen kulttuuriarvoja, mutta se voi vaarantaa luonnonsuojelun tavoitteita. Alueella on monia tärkeitä lintujen levähdysalueita ja metsästyksen aloittamisen viivästyttäminen auttaisi turvaamaan mm. kahlaajalajiston häiriötöntä lepoa muutolla.

Luontopaneeli on myös huolissaan ruoppauksen melko vapaasta sallimisesta ja näkee siinä riskejä etenkin, jos vapaa-ajanasutuksen paine alueella kasvaa entisestään. Lisääntyvä ruoppaus voi vaarantaa oleellisesti matalien merialueiden vedenlaatua ja luontoarvoja (kasvillisuus, kutupohjat, Boström et al. 2024). Tällaisten riskien tunnistaminen vaatii huolellisia ja kunnianhimoisia hoito- ja käyttösuunnitelmia, sekä laajaa osaamista neuvottelukunnalta, joka on vastuussa alueen hoito- ja käyttösuunnitelman laatimisesta (kts alla).

Lintujen levähdyspaikat turvattava esitettyä selkeämmin

Alue on yksi linnustollisesti merkittävimmistä lintudirektiivin mukaisista SPA-verkoston alueista ja Luontopaneeli katsoo, että muuttolintujen levähdyspaikat tulisi määrittellä selkeämmin jo asetuksen liitteissä. Suojelulle tärkeiden levähdyspaikkojen määrittelyä ei tulisi jättää vain hoito- ja käyttösuunnitelmien tehtäväksi. Kaikilla paikallisilla toimijoilla tuntuu olevan jaettu yhteinen huoli alueen lintukannoista ja levähdyspaikkojen merkitseminen asetuksen liitteenä oleviin karttoihin tukisi vahvasti jaettuja lintujen suojelutavoitteita.

Hoito- ja käyttösuunnitelma

Luontopaneeli pitäisi tärkeänä, että alueen käyttöä koskevista rajoituksista päätettäisiin asetuksessa hoito- ja käyttösuunnitelman laatimisen jälkeen. Ensisijaista olisi, että hoito- ja käyttösuunnitelmassa luonnonsuojelun tavoitteet ovat ensisijaisia ja tarpeelliset rajoitukset säädetään niin, että tavoitteiden toteutuminen voidaan varmistaa.

Merenkurkun luonnonsuojelualueen hoitoon ja käyttöön liittyvissä kysymyksissä voidaan Metsähallituksen avuksi asettaa neuvottelukunta neljäksi vuodeksi kerrallaan. Metsähallitus kutsuu neuvottelukuntaan riittävän edustuksen alueen käyttöön ja suojeluun vaikuttavista keskeisistä valtion ja kuntien viranomaisista, tutkimuslaitoksista ja järjestöistä sekä elinkeinon harjoittajien, metsästäjien, kalastajien, asukkaiden, luonnonsuojelun sekä virkistykseen ja vapaa-ajan edustajista. Neuvottelukunta osallistuu alueen hoito- ja käyttösuunnitelman laatimiseen ja päivittämiseen, tukee sen toteutumista, edistää osaltaan aluetta koskevia tutkimus- ja kehittämishankkeita ja seuraa aluetta koskevaa tutkimusta. Neuvottelukunta tekee tarvittaessa esityksiä tämän asetuksen, erityisesti metsästystä, kalastusta, rakennuksia ja veneväyliä koskevien, säännösten muuttamisesta sekä hoito- ja käyttösuunnitelman, järjestyssäännön ja muun vastaavan ohjeistuksen päivittämisestä. Metsähallitus ja ympäristöministeriö toimivat neuvottelukunnan asiantuntijajäseninä.

Luontopaneeli pitää neuvottelukunnan tehtävää ja mandaattia erittäin tärkeänä alueen suojelutavoitteiden toteutumisen näkökulmasta. Jotta neuvottelukunta pystyy reagoimaan

esimerkiksi suojelutavoitteiden vaarantuessa ja tekemään esityksiä ihmistoimintaa koskevien säännösten muuttamiseksi, tarvitaan ajantasaista seurantatietoa ja tutkimustiedon kokoamista. Esimerkiksi Merenkurkun pohjaeläinarviointia tulisi kehittää alueiden lajiston ominaispiirteitä paremmin huomioivaksi, ja rannikon kalaston kansallisia koeverkkokalastusseurantoja voisi laajentaa kattamaan myös Merenkurkun rannikkoalueen, ja olemassa olevien seurantatietojen tehokkaampaa hyödyntämistä voisi edistää, erityisesti luontokadon arvioinnin näkökulmasta (Sumelius & Boström 2024). Luontopaneeli toivookin, että myös yliopistot ja tutkimusyhteisö voisivat käydä aktiivista vuoropuhelua neuvottelukunnan kanssa. Vuoropuhelu laajemman tutkimusyhteisön kanssa olisi tärkeää maa- ja merialueiden suojelu- ja ennallistamistavoitteiden saavuttamisen näkökulmasta.

Muuta

Koska luonnonsuojelualueen perustaminen aiheuttaa sekä kertaluontaisia että jatkuvia hoitokustannuksia on tärkeää, että tätä rahoitustarvetta huomioidaan valtionhallinnon talousarvioesityksissä.

Luontoarvoja ja lajeja on käsitelty asetuksessa yksityiskohtaisesti. Luontopaneeli katsoo, että asetuksessa olisi kuitenkin hyvä määritellä vielä selkeämmin, miten eri luontotyyppit ja lajit tulevat hyötymään suojelualueen perustamisesta.

Luontopaneelin lausunnon ovat laatineet Christoffer Boström, Kari Hyytiäinen, Aleksi Lehikoinen ja Outi Silfverberg.

Viitattu kirjallisuus:

Boström, C., Aalto, J., Hyytiäinen, K., Häyrynen, S., Jarva, J., Koivula, M., Kotiaho, J. S., Laine, I., Mykrä, H., Nieminen, T.M., Pappila, M., Paulomäki, H., Silfverberg, O., Sääksjärvi, I. ja Sumelius, H. 2024. Vedenalaisen luonnon köyhtyminen Suomen rannikkoalueilla. Luontopaneelin yhteenveto ja suositukset luontopolitiikan suunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Suomen Luontopaneelin julkaisuja 1A/2024.

Sumelius, H. ja Boström, C. 2024. Vedenalaisen luonnon köyhtyminen Suomen rannikkoalueilla. Suomen Luontopaneelin julkaisuja 1B/2024.

Sumelius H., Korpinen S., Norkko A., Salovius-Laure´n S., Viitasalo M., Boström C. 2025. Marine biodiversity loss in Finnish coastal waters: Evidence and implications for management AMBIO <https://doi.org/10.1007/s13280-025-02185-x>.

Silfverberg Outi
Suomen Luontopaneeli